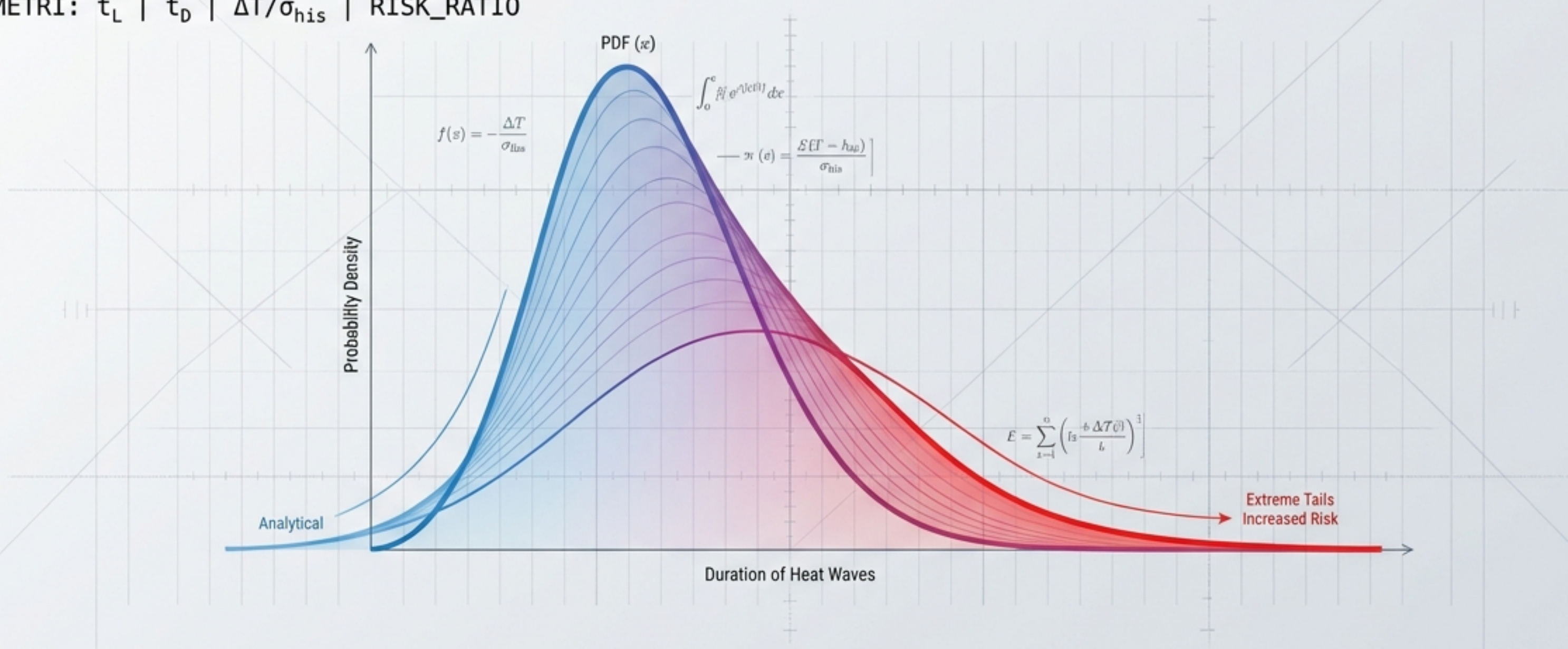

Nelinearno pospeševanje trajanja vročinskih valov

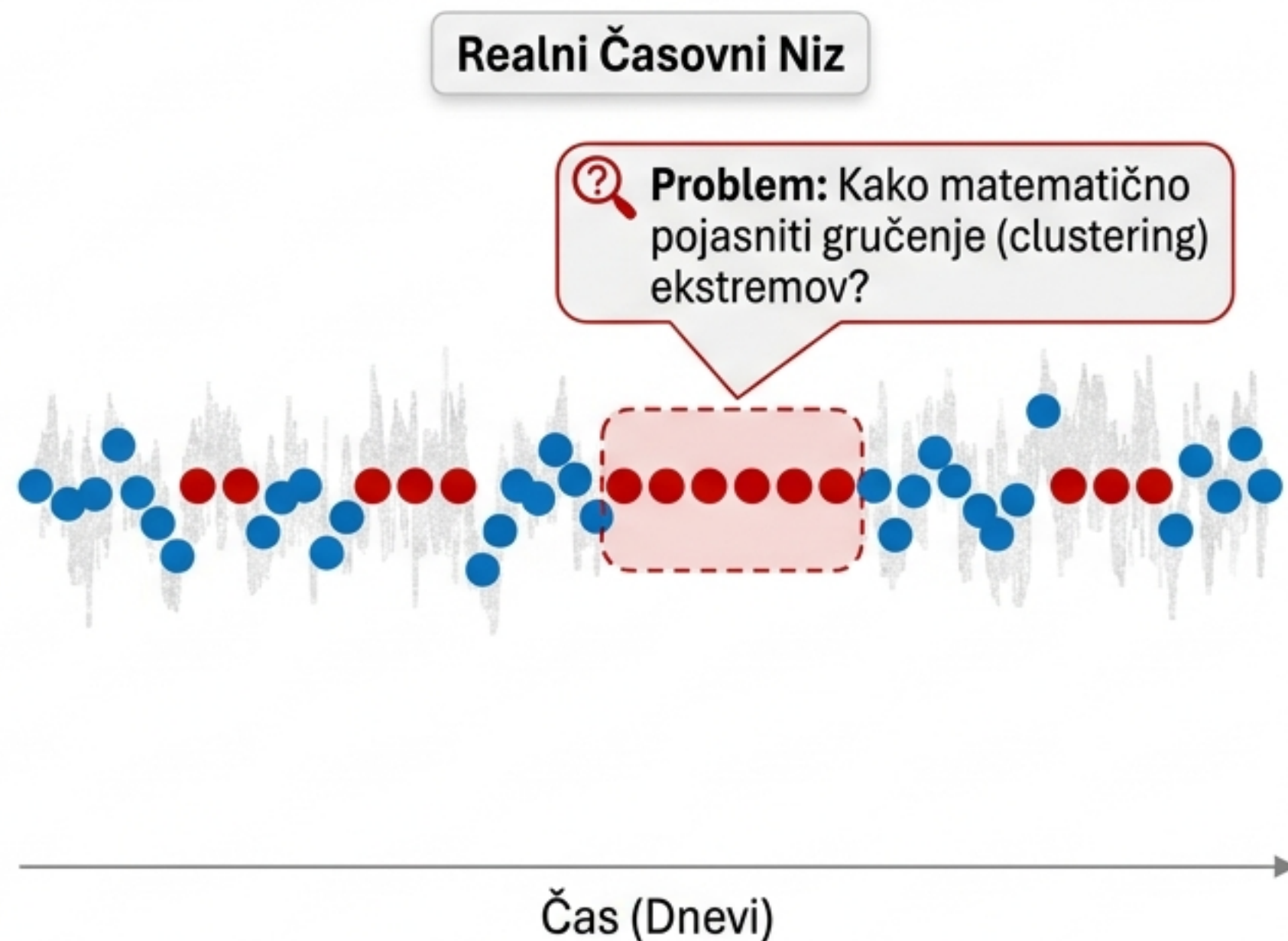
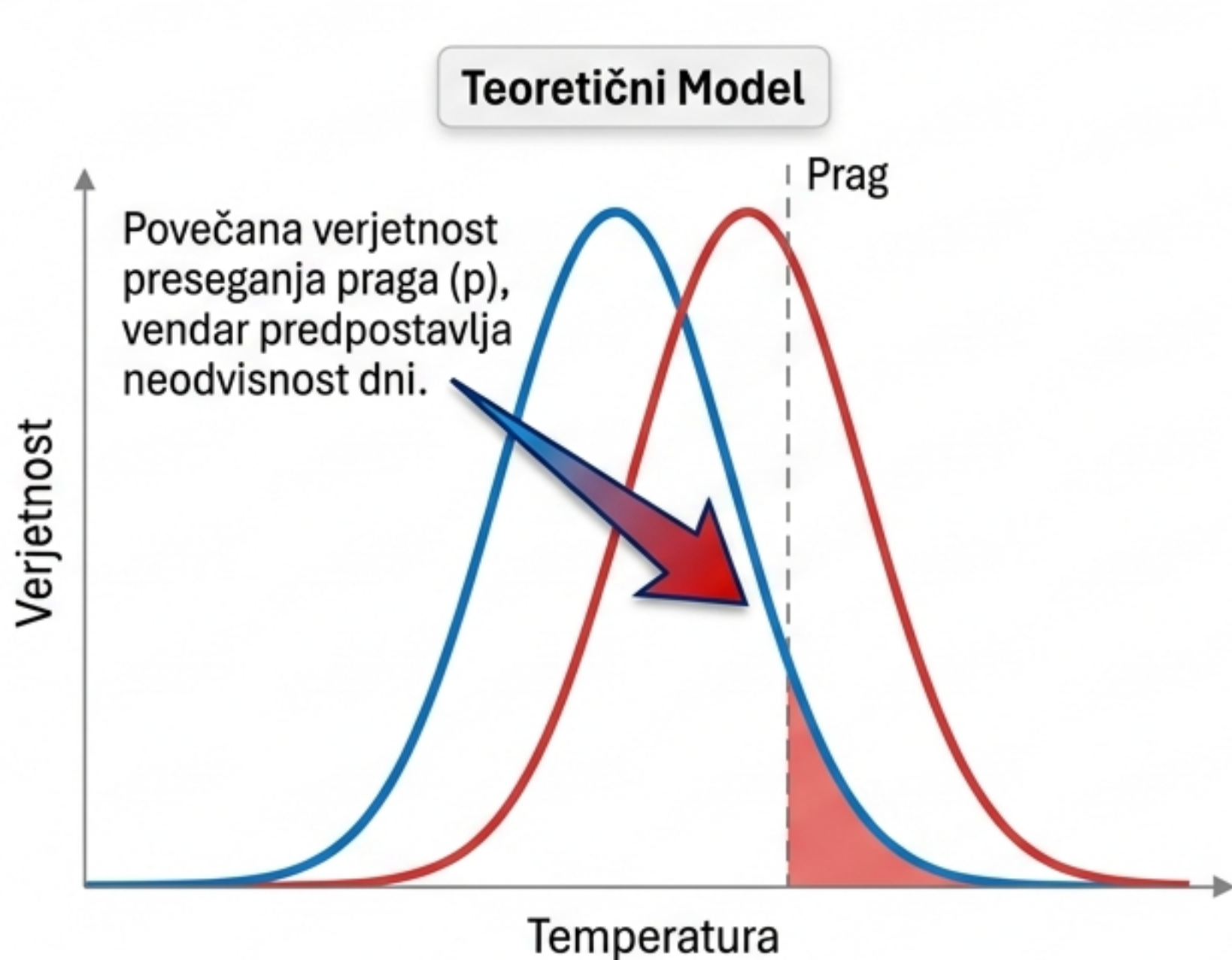
Analiza sistemskega spomina in ekstremnih repov verjetnostnih porazdelitev na podlagi CMIP6 in ERA5 modelov.

PARAMETRI: t_L | t_D | $\Delta T / \sigma_{his}$ | RISK_RATIO

Omejitve klasičnega modela neodvisnih dogodkov

Model brez spomina (no-memory) napove več vročih dni, vendar **ne** pojasni ekstremnih dolžin neprekinjenih vročinskih valov.

Toplotna inercija: Uvedba systemskega spomina (t_D)

Temperature niso neodvisni Bernoullijevi poskusi.
Anomalija danes močno vpliva na verjetnost anomalije jutri.

Bernoullijev proces (Brez spomina)

$$P(T_{\text{dan } 2} > \text{prag} \mid T_{\text{dan } 1} > \text{prag}) = P(T_{\text{dan } 2} > \text{prag})$$

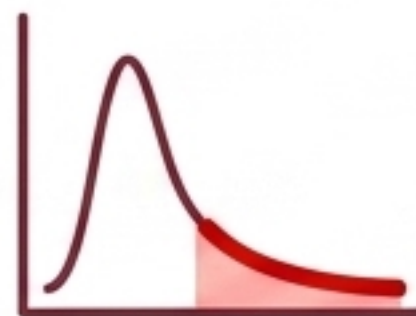
Zelo strm (eksponencialen) padec verjetnosti za dolge valove.

Avtokoreliran proces (S spominom)

t_D (časovna skala avtokorelacije)

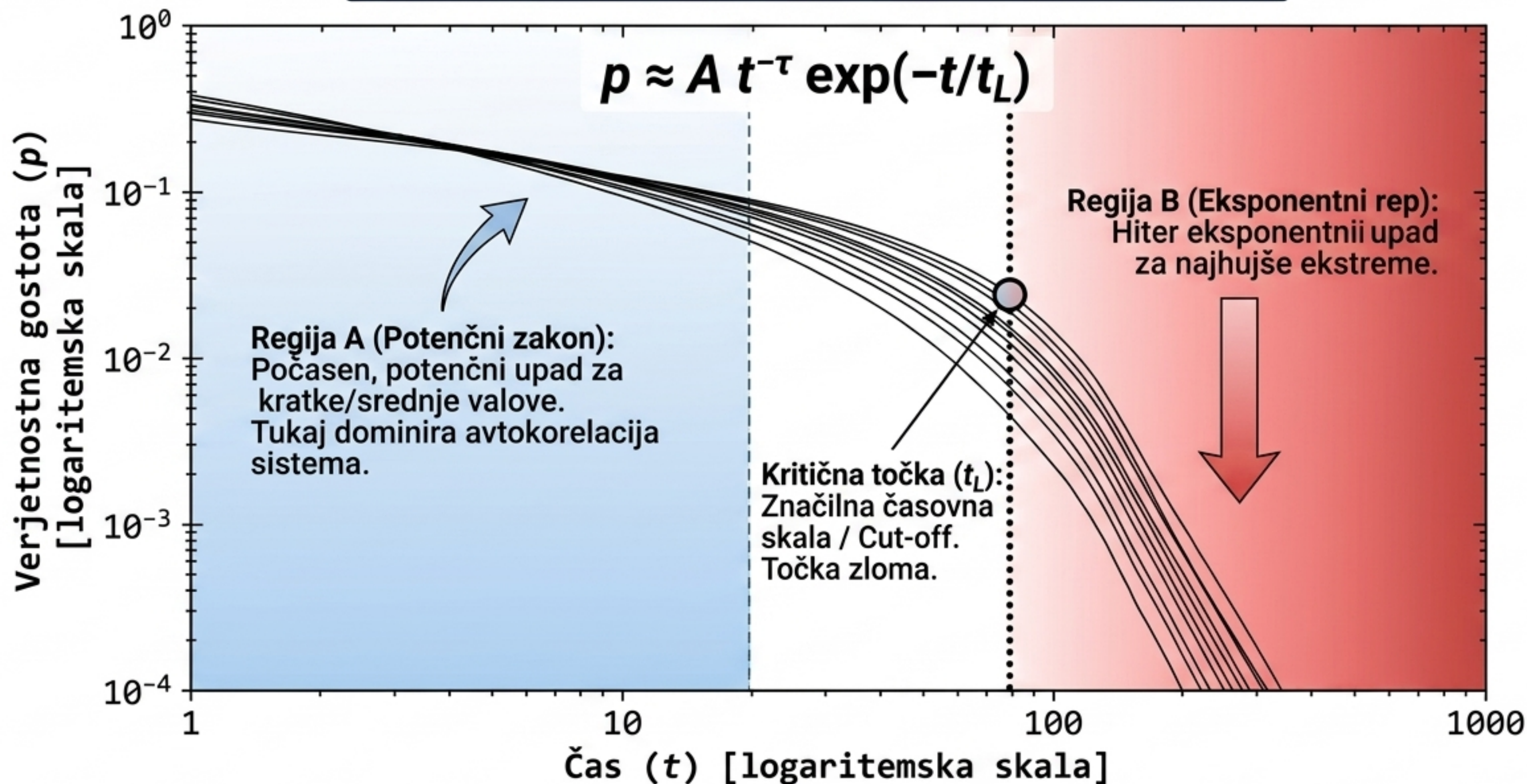
$$P(T_{\text{dan } 2} > \text{prag} \mid T_{\text{dan } 1} > \text{prag}) \gg P(T_{\text{dan } 2} > \text{prag})$$

Systemska vztrajnost kreira dolgotrajne ekstreme (debel rep).

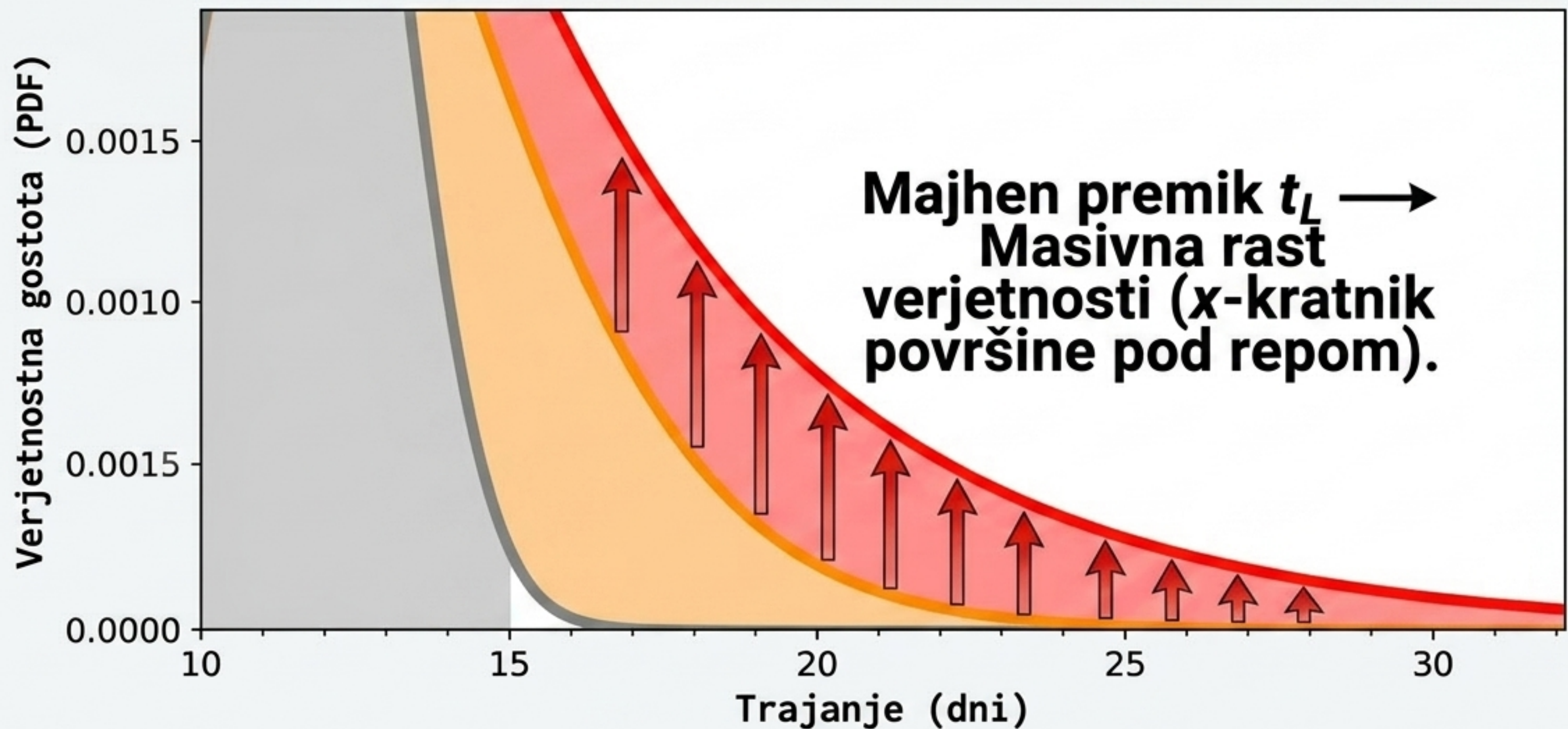
Matematična anatomija trajanja vročinskega vala

Verjetnostna gostota (PDF) trajanja ne upada linearno. Razdeljena je na območje potenčnega zakona in območje eksponentnega reza.

Dinamika skale t_L : Glavni kontrolni mehanizem

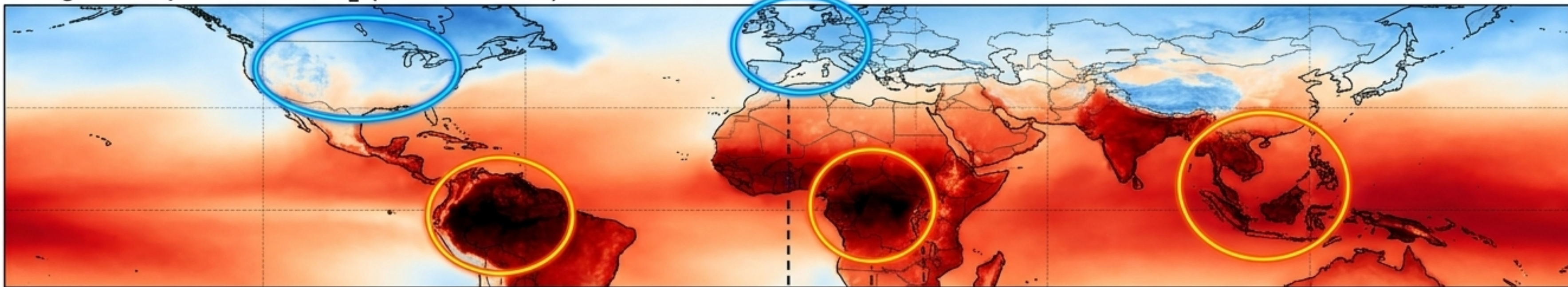
t_L dominira obnašanje visokih percentilov (npr. t_{99}).
Celo minimalno povečanje t_L drastično razširi površino pod repom krivulje.

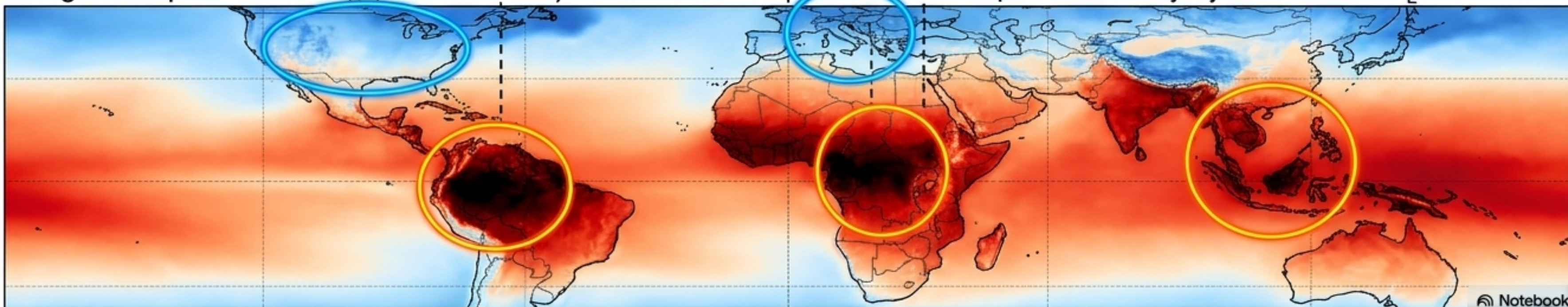
Prostorska potrditev: Zemljevid termodinamičnega spomina

Podatki opazovanj (ERA5 1990-2014) in klimatski modeli (CMIP6 MME) kažejo močno geografsko korelacijo med naravnim spominom okolja (t_D) in dolžino ekstremov (t_L).

Geografska porazdelitev t_L (MME / ERA5)

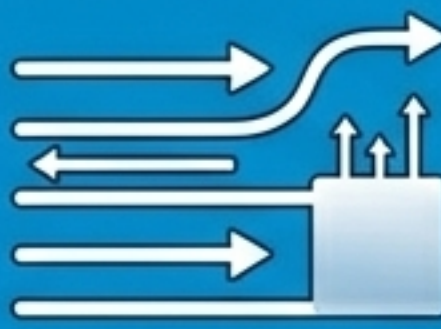

Geografska porazdelitev t_D (MME / ERA5)

Fizikalna realnost: Območja z visokim t_D (naravna avtokorelacija >5 dni) so neposredno povezana z najvišjimi vrednostmi t_L .

Diagnostična matrika podnebnih sistemov

Primerjava fizikalnih karakteristik zmernih geografskih širin in ekvatorialnega pasu.

	Zmerne širine (Evropa, ZDA)	Tropski pas (Amazonija, Afrika)
Dinamika	 <p>Hitra de-korelacija. Vreme se hitro spreminja zaradi potujočih ciklonov.</p>	 <p>Visoka avtokorelacija. Stabilni zračni masivi, toplotna inercija.</p>
Naravna variabilnost σ	 <p>VISOKA (Široka Gaussova krivulja).</p>	 <p>NIZKA (Ozka, ostra Gaussova krivulja).</p>
Karakterističen t_L	1 do 2 dni.	3 do >5 dni.

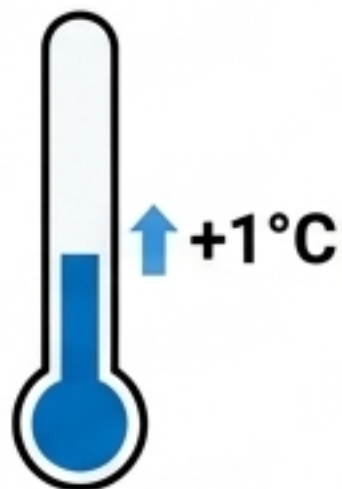
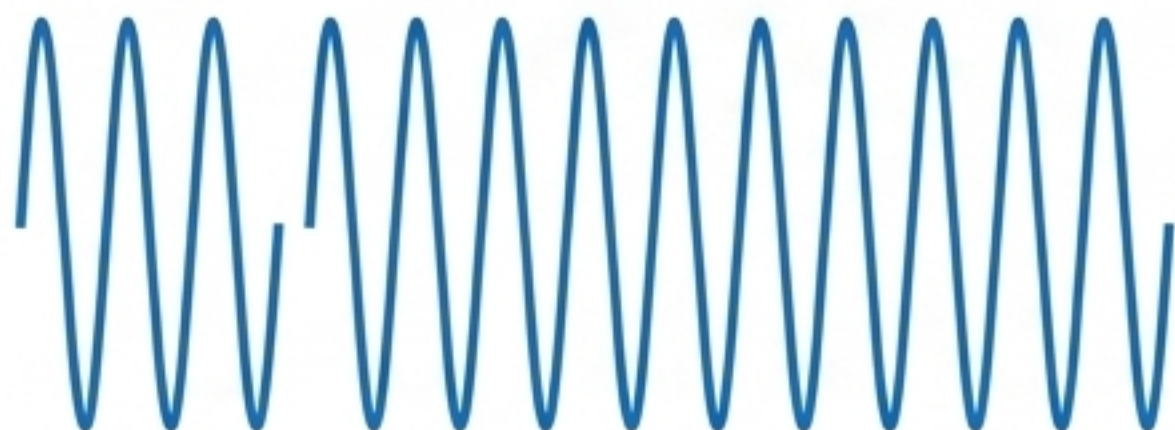
Zaključek: Zaradi izjemno majhne naravne variabilnosti (σ) in visokega notranjega spomina, so tropi sistemsko najbolj občutljivi na anomalije.

Normalizacija: Edini pravi pokazatelj šoka

Absolutni dvig temperature za 1°C nima enakega vpliva povsod. Vpliv moramo meriti relativno glede na **lokalno zgodovinsko standardno deviacijo** (σ_{his}).

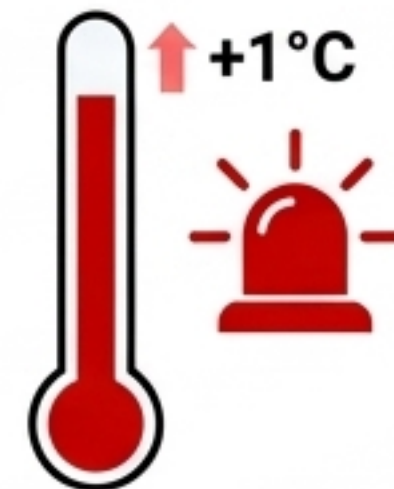
$$\Delta T / \sigma_{his}$$

Zmerne širine ($\sigma_{his} = 4^\circ\text{C}$)

Dvig za 1°C predstavlja blag sistemski šok (0.25σ).

Tropi ($\sigma_{his} = 0.5^\circ\text{C}$)

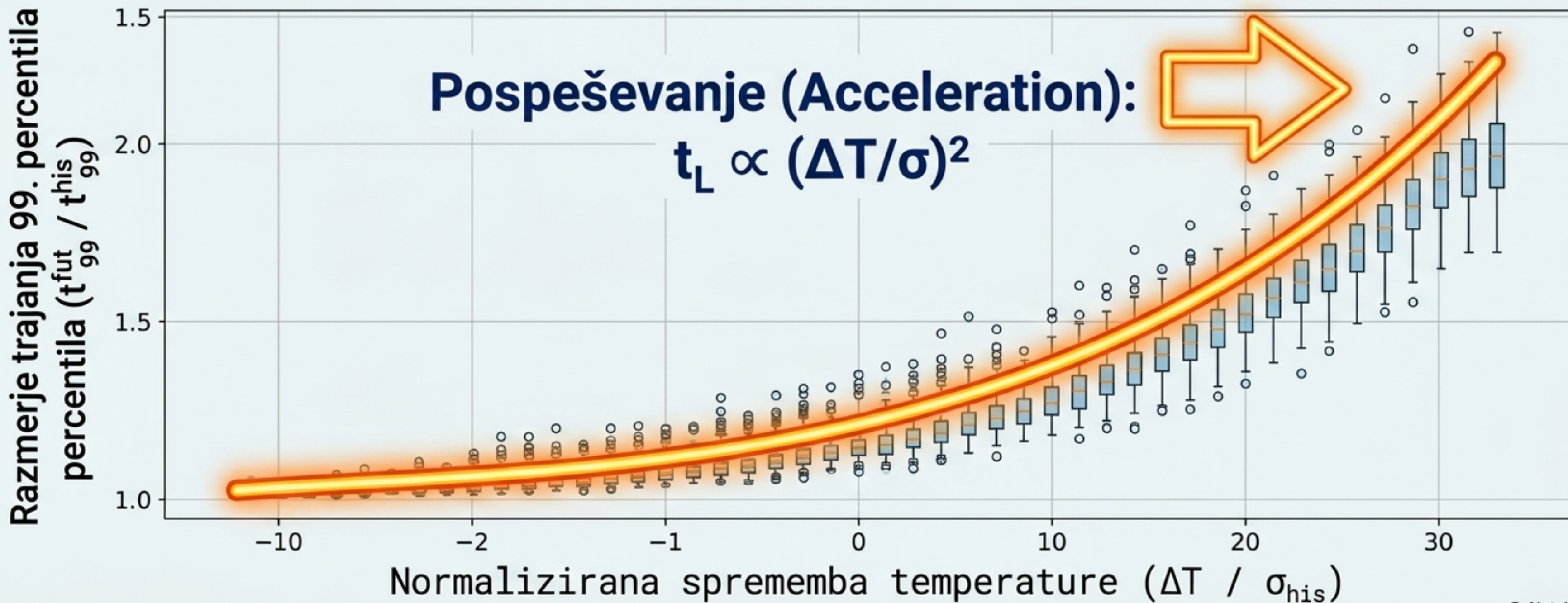

Dvig za 1°C predstavlja **masiven, neprepoznan šok** (2.0σ).

Normalizacija ($\Delta T / \sigma_{his}$) omogoča univerzalno kolapsiranje podatkov iz vseh regij na enotno matematično krivuljo.

Jedro študije: Kvadratno pospeševanje t_L

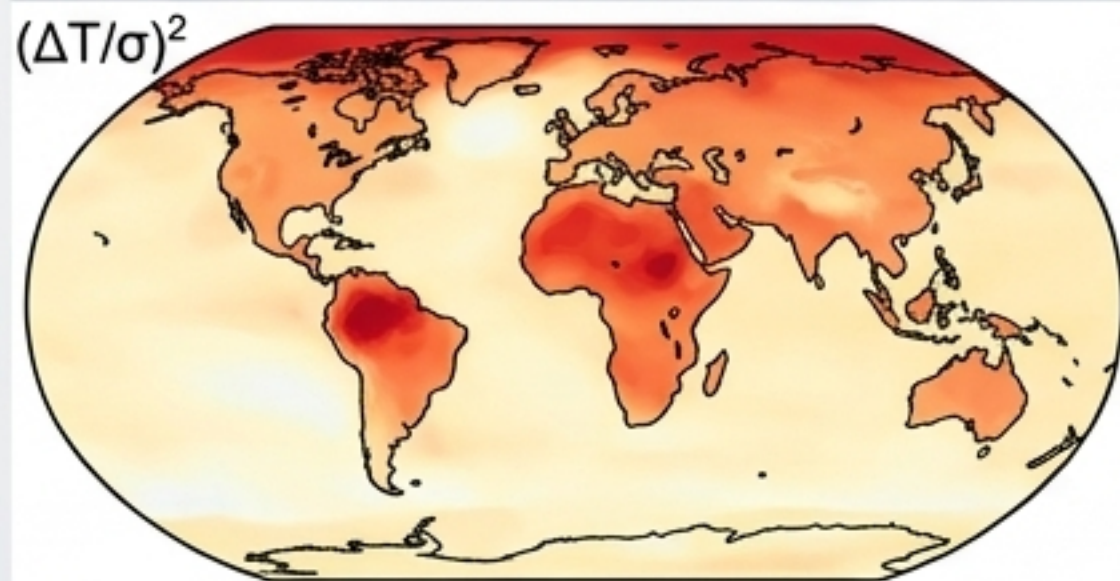
Časovna skala trajanja ekstremov (t_{99}) ne raste linearno s segrevanjem. Vsak dodaten prirastek temperature povzroči **večji skok** kot prejšnji.

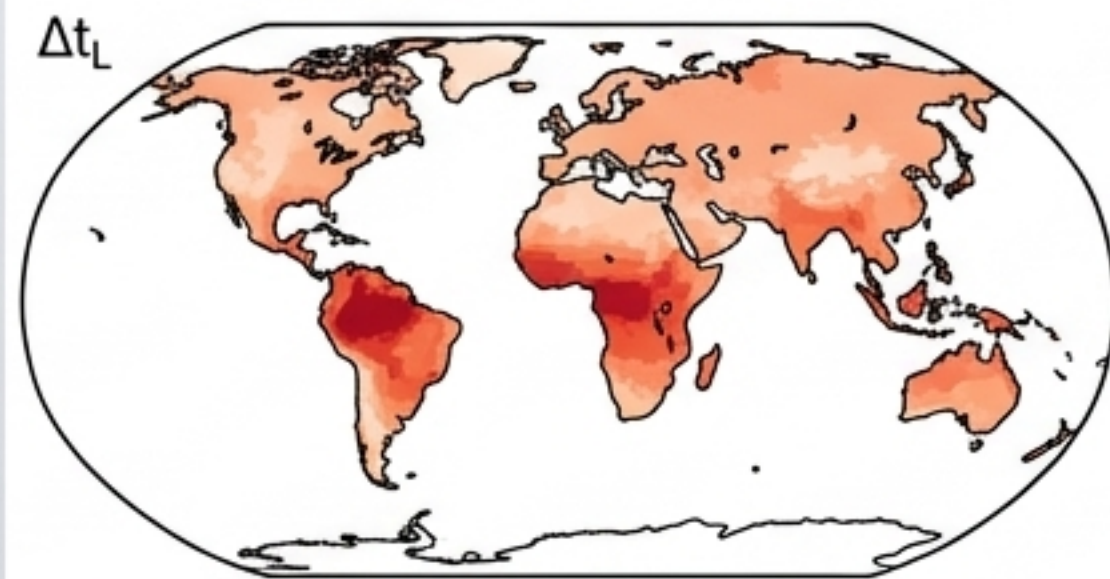
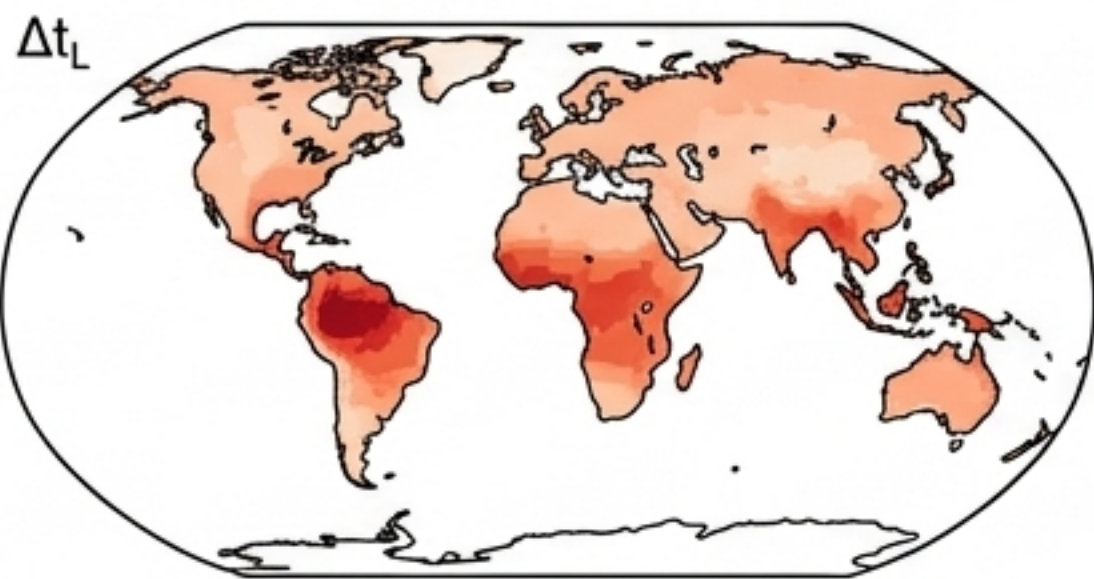
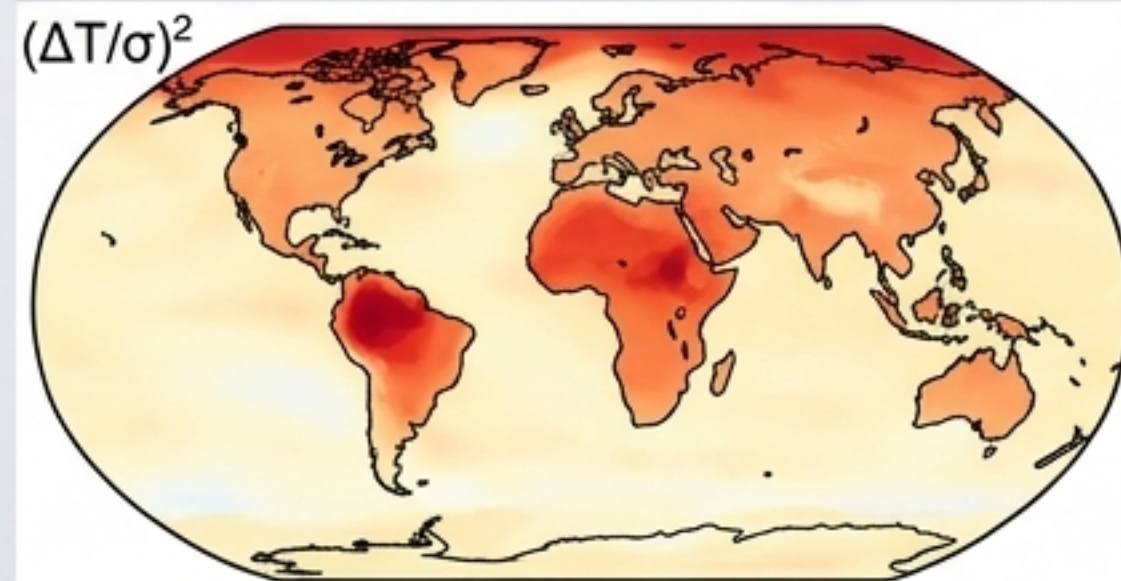
Diagnostika modelov: ERA5 opazovanja potrjujejo CMIP6

Spremembe, posnete v realnem svetu v zadnjih 40 letih, kažejo popolnoma enake prostorske vzorce nelinearnega pospeševanja kot projekcije klimatskih modelov.

Napoved modelov MME
(2020-2044 vs 1990-2014)

Opazovana realnost ERA5
(2002-2021 vs 1982-2001)

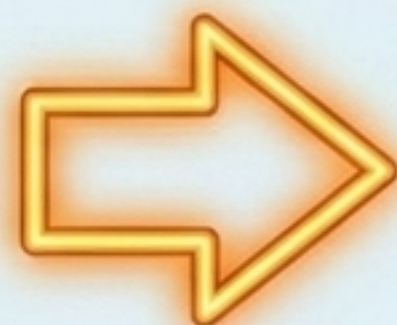

Zelo visoka korelacija vzorcev nad Amazonijo in Afriko. Modeli opisujejo že izmerjeno fiziko.

Posledica: Eksponentna eksplozija tveganja

Matematično dejstvo: Ko se kvadratno rastoč parameter (t_L) vstavi v verjetnostno funkcijo z eksponentnim repom, tveganje zraste eksponentno (*Compound non-linearity*).

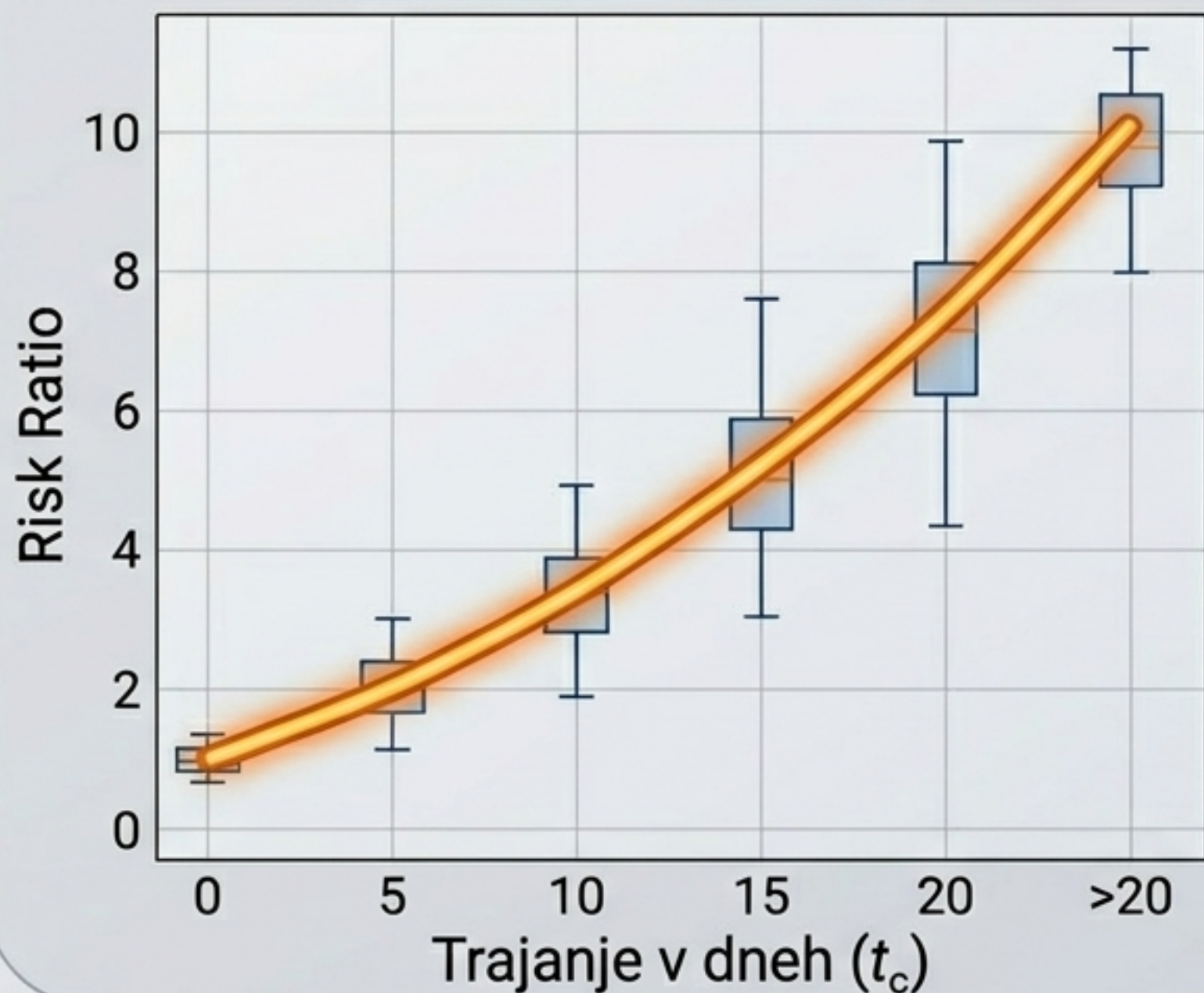
$$\text{Risk Ratio} = \frac{\text{Število valov } > t_c \text{ (Prihodnost)}}{\text{Število valov } > t_c \text{ (Zgodovina)}}$$

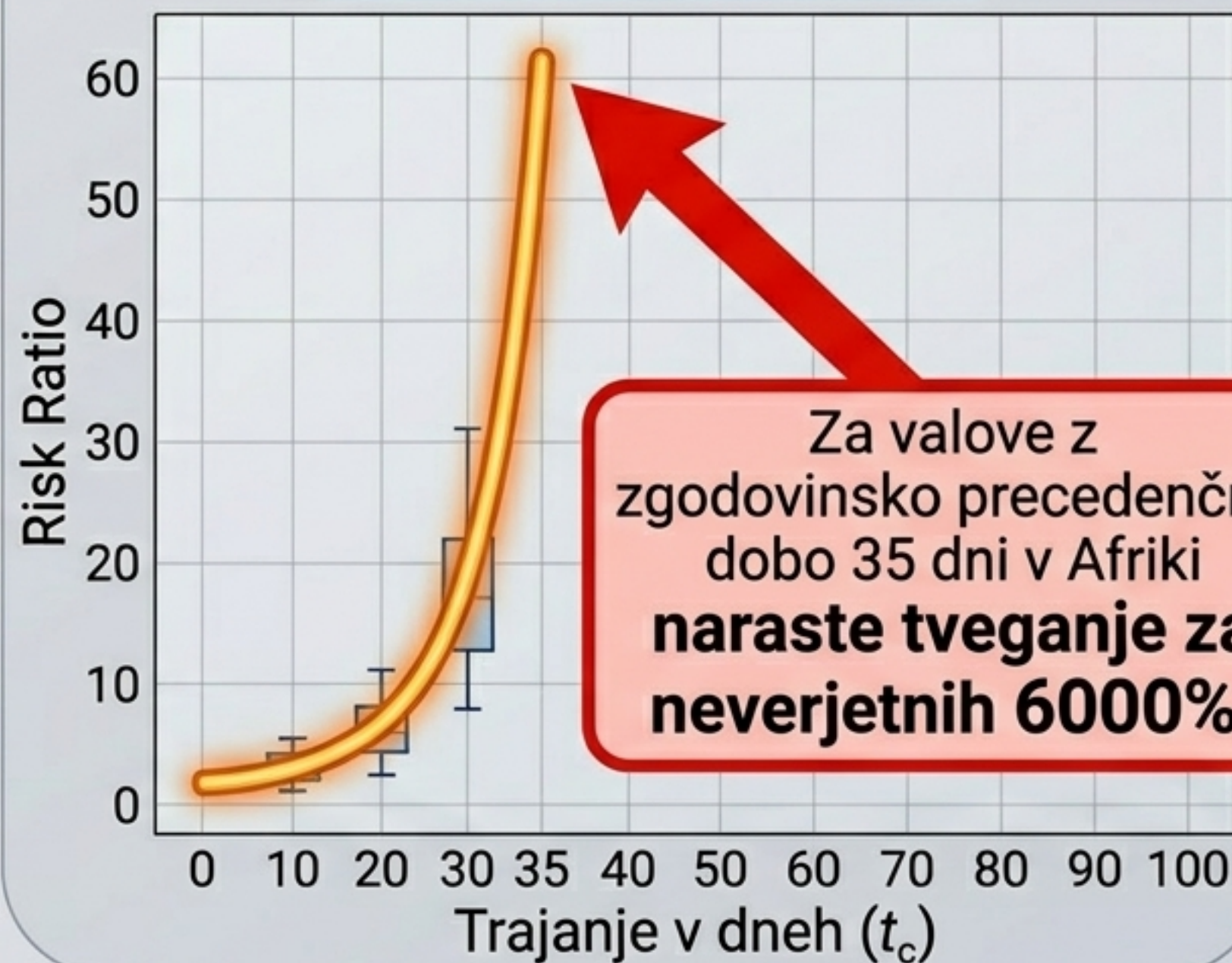
Projekcije ekstremov (CMIP6, 2020–2044)

Risk Ratio za najdaljše vročinske valove presega vrednosti **x10**,
v določenih primerih pa dosega celo neverjetnih **x60**.

Amazonija

Ekvatorialna Afrika

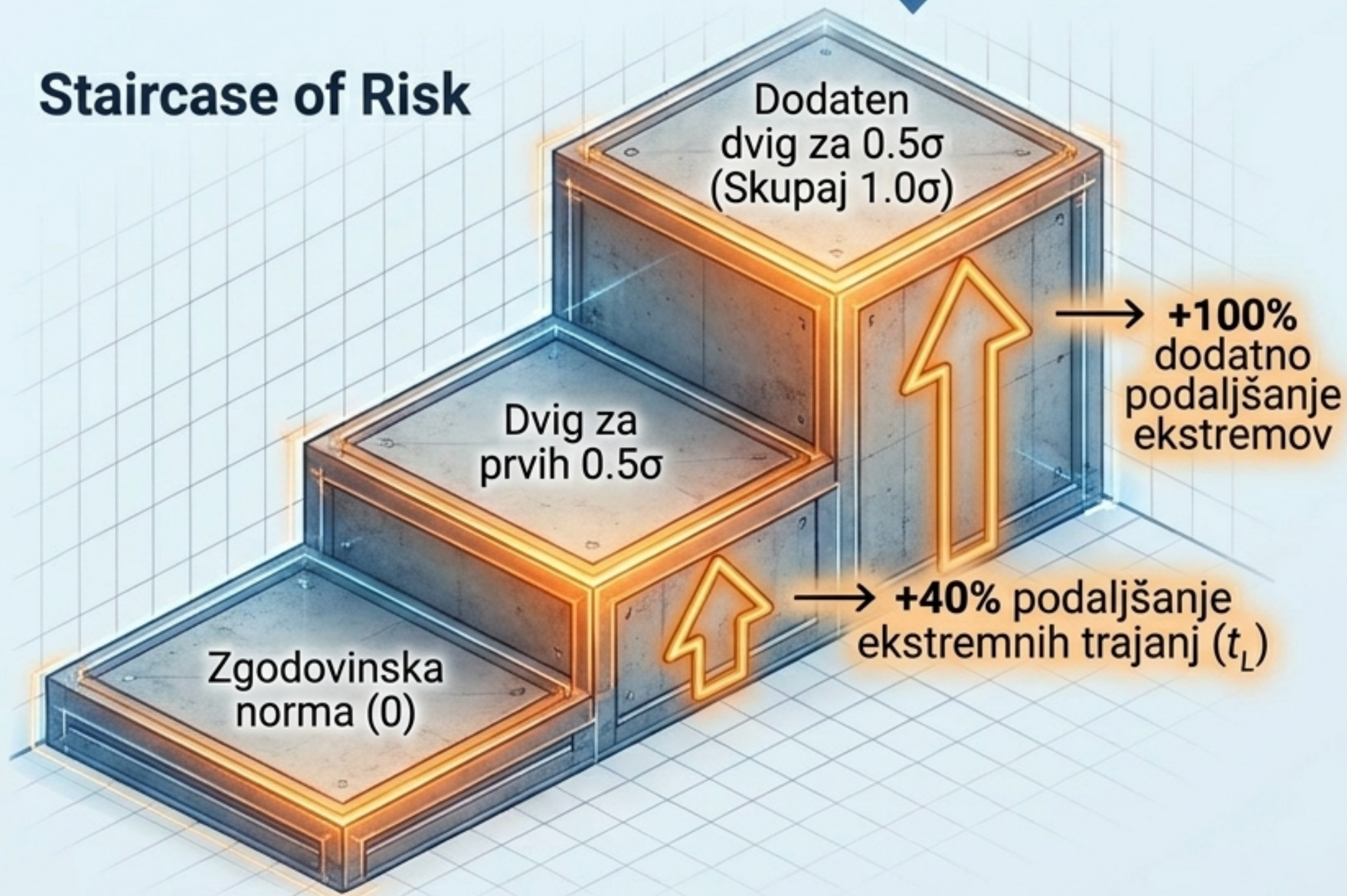

Za valove z zgodovinsko precedenčno dobo 35 dni v Afriki **naraste tveganje za neverjetnih 6000%**.

Hevristično pravilo: Rule of Thumb za oceno tveganja

Prirastki se ne seštevajo linearno, temveč se množijo.
Zapomnljiv mehanizem za načrtovalce sistemov.

Staircase of Risk

Vsak naslednji prirastek globalnega segrevanja podaljša vročinske valove **bistveno huje** kot **prejšnji prirastek** enake velikosti.

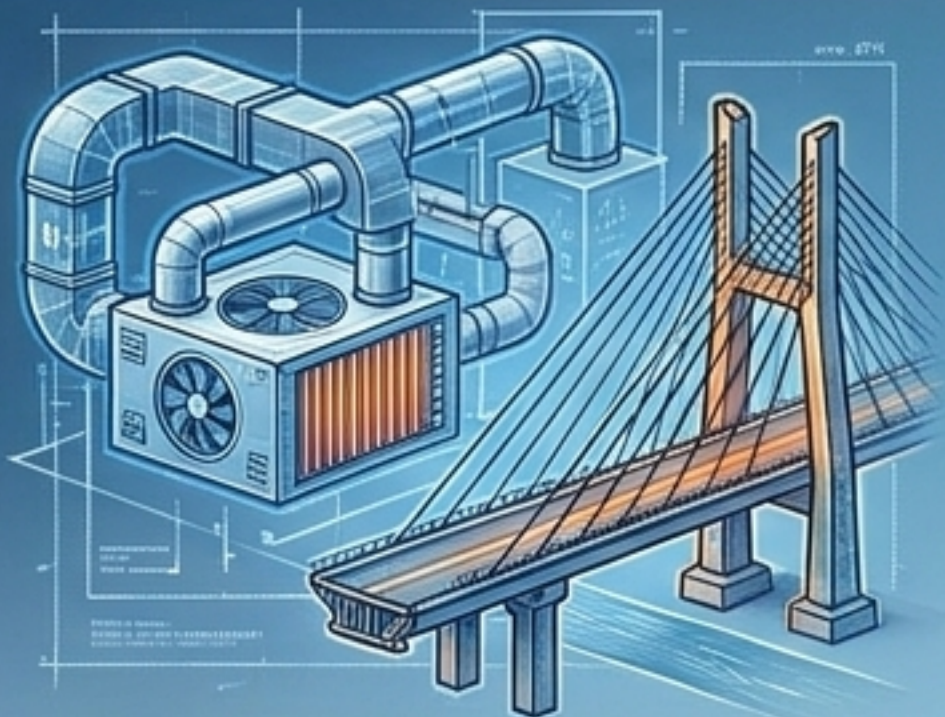
Sintezni model: Anatomija nelinearne kaskade

Celoten proces transformacije začetnega temperaturnega dviga v eksponentno tveganje.

Implikacije za sistemski inženiring in načrtovanje

Ekstrapolacija zgodovinskih ekstremov (**Return periods**) bo privedla do katarofalnega **pod-dimenzioniranja** (under-engineering) sistemov.

Infrastruktura

Konec zgodovinskih Return-periods.

Statistični modeli dimenzioniranja hlajenja in materialov, ki predpostavljajo neodvisnost dogodkov, niso več veljavni.

Energetika

Neprekinjene obremenitve.

Omrežja se morajo pripraviti na neprekinjene bazne obremenitve hlajenja (peak loads), ki ne popustijo nencijo več tednov in s tem preprečijo nočno termalno razbremenitev.

Ranljivost sistemov

Tropi prvi na udaru.

Projektiranje za tropske in subtropske regije mora računati na najhitrejše kritične zlome zaradi majhne naravne variance (σ). Šok tam nastopi z eksponentno hitrostjo.